

Openbaar Ministerie

College van Procureurs-Generaal

Voorzitter

Ministerie van Justitie
DBOB/DIV/OAR/AT-OD
Dossie
Datum - 3 OKT. 2011
nummer

SV&J/Sa/DW
+ DSP

Postbus 20305 2500 EH Den Haag

Staatssecretaris van Veiligheid en Justitie
mr. F. Teeven
Postbus 20301
2500 EH DEN HAAG

Prins Clauslaan 16
2595 AJ Den Haag
Telefoon +31 (0)70 339 96 00
telefax +31 (0)70 339 98 51

Door Reg. DSC kopie gezonden
aan

Onderdeel
Contactpersoon
Doorkiesnummer(s)
E-mail
Datum
Ons kenmerk
Uw kenmerk
Onderwerp

30 september 2011

Advies conceptwetsvoorstel uitbreiding spreekrecht

Bij beantwoording de datum en ons kenmerk vermelden. Wilt u slechts één zaak in uw brief behandelen

Geachte heer Teeven,

Bij brief van 7 juli 2011 heeft u het College van procureurs-generaal gevraagd te adviseren over een conceptwetsvoorstel inhoudende een uitbreiding van het spreekrecht voor slachtoffers en nabestaanden in het strafproces. De uitbreiding behelst in het bijzonder het spreekrecht van nabestaanden en een nieuwe kring van spreekgerechtigden, namelijk die personen die op kunnen treden voor slachtoffers die vanwege hun jeugdige leeftijd of feitelijke toestand niet in staat zijn om zelf van hun spreekrecht gebruik te maken.

Het spreekrecht voor slachtoffers en nabestaanden heeft zich inmiddels, na de invoering ervan op 1 januari 2005, een vaste plaats verworven in het Nederlandse strafproces. Het spreekrecht geeft het slachtoffer of diens nabestaande het recht op de openbare terechtzitting te verklaren over de gevolgen die het ten laste gelegde feit bij hem of haar teweeg hebben gebracht. Uit de resultaten van de evaluatie van het spreekrecht blijkt dat het spreekrecht in een behoefte voorziet. De uitoefening van het spreekrecht levert het slachtoffer erkenning op en het gevoel serieus te zijn genomen. Slachtoffers vinden in veel gevallen ook dat de uitoefening van het spreekrecht of het opstellen van een schriftelijke slachtofferverklaring bijdraagt aan hun emotionele verwerking.

Het College merkt op dat recente zaken, zoals bijvoorbeeld de grote zedenzaak in Amsterdam, duidelijk hebben gemaakt dat een uitbreiding absoluut noodzakelijk is.

De voorgestelde uitbreiding komt zeker tegemoet aan wensen die in de praktijk leven. Het College heeft daarom het wetsvoorstel met instemming begroet en is gaarne bereid daarover te adviseren.

Tegelijkertijd merkt het College op dat de uitwerking van het voorstel een aantal vragen oproept. Deze vragen hebben zowel betrekking op de systematiek van het wetsvoorstel als op de onderscheiden onderdelen. Het College zal aan de hand van de verschillende elementen van het spreekrecht het wetsvoorstel behandelen en daarnaast in een artikelsgewijs commentaar meer technisch commentaar leveren. Voorts merkt het College op dat waar in deze tekst het woord “slachtoffer” wordt gebruikt, daaronder ook, tenzij anders aangegeven, de nabestaande wordt begrepen.

Het spreekrecht

In de huidige redactie van artikel 51e Sv wordt de vraag “wat is het spreekrecht” beantwoord in het eerste lid. Het spreekrecht is ingevolge dit artikel het recht van het slachtoffer of een nabestaande een verklaring af te leggen over de gevolgen die de strafbare feiten genoemd in het vierde lid bij hem teweeg hebben gebracht. In het wetsvoorstel wordt “het spreekrecht” gesplitst. In het tweede lid is het spreekrecht van het slachtoffer opgenomen, in het derde lid het spreekrecht van de nabestaande. De tekst van het oorspronkelijke vierde lid, waarin de misdrijven zijn opgesomd waarbij het spreekrecht kan worden uitgeoefend, is verhuisd naar het eerste lid. In de memorie van toelichting wordt gezegd dat deze wijziging om “systematische redenen” is aangebracht. Welke die systematische redenen zijn wordt voorts niet toegelicht. Het gevolg van deze omwisseling is wel dat in het nieuwe eerste lid plotseling wordt gesproken over de uitoefening van “het spreekrecht” terwijl aan de lezer van de wet nog helemaal niet bekend is om welk spreekrecht het gaat en aan wie dit toekomt.

Voorts suggereert de splitsing over het tweede en het derde lid voor het slachtoffer respectievelijk de nabestaande, waarbij voor ieder geval een andere formulering is gebruikt, dat het wetsvoorstel een inhoudelijk verschil beoogt waar het gaat om de uitoefening van het spreekrecht. Het College neemt aan dat dit niet de bedoeling is. Nu de kring van spreekgerechtigden wordt uitgebreid, meent het College dat de duidelijkheid ermee is gediend dat er eerst één bepaling wordt geformuleerd waarin wordt gedefinieerd wat onder het spreekrecht moet worden verstaan.

Voorts kunnen spreekgerechtigden onder omstandigheden hun spreekrecht door anderen uit laten oefenen. Het gaat dan om de situatie dat het slachtoffer of nabestaande zelf (feitelijk) niet bij machte is het spreekrecht uit te oefenen. Het slachtoffer kan familieleden vragen het spreekrecht uit te oefenen. Het slachtoffer en nabestaanden kunnen de rechter ook verzoeken of het hun toekomende spreekrecht mag worden uitgeoefend door hun raadsman of een bijzondere gemachtigde. Deze

spreekgerechtigden mogen in de plaats van het slachtoffer of nabestaande verklaren over de gevolgen die de strafbare feiten bij het slachtoffer of de nabestaande teweeg hebben gebracht. Deze spreekgerechtigden voeren het woord namens het slachtoffer, zij mogen niet spreken over hetgeen de strafbare feiten eventueel bij henzelf teweeg hebben gebracht. Het College zou voor deze categorie willen spreken over een afgeleid spreekrecht. Die notie is van belang om goed te kunnen onderscheiden waarover de afgeleid spreekgerechtigden mogen verklaren. Dat dit een knelpunt oplevert zal uit het navolgende duidelijk worden.

Slachtoffers

Het wetsvoorstel beoogt het spreekrecht uit te breiden voor nabestaanden en wettelijk vertegenwoordigers. In de memorie van toelichting wordt vermeld, onder het kopje “vertegenwoordigers/kring van spreekgerechtigden”, dat het “spreekrecht (...) voorts dient te worden uitgebreid tot de wettelijke vertegenwoordigers van minderjarige slachtoffers die vanwege hun zeer jeugdige leeftijd niet in staat zijn om op de terechtzitting mee te delen welke gevolgen het strafbaar feit voor hen heeft gehad.” Deze bewoordingen wekken de suggestie dat de kring van spreekgerechtigden wordt uitgebreid met deze wettelijke vertegenwoordigers. Met andere woorden: de indruk wordt gewekt dat deze wettelijk vertegenwoordigers een eigen spreekrecht krijgen. Uit het voorgestelde zesde lid van artikel 51e blijkt evenwel dat het hier niet gaat om een eigen spreekrecht maar om een afgeleid spreekrecht. Dit wordt uiteindelijk ook met zoveel woorden bevestigd op pagina 7 van de memorie van toelichting. Het spreekrecht komt dus uitsluitend toe aan het slachtoffer zelf en de wettelijk vertegenwoordiger kan slechts namens het slachtoffer spreken over hetgeen het strafbare feit bij het slachtoffer teweeg heeft gebracht. In zoverre wordt de wettelijk vertegenwoordiger voor wat betreft de inhoud van het spreekrecht gelijkgesteld met een woordvoerder of de raadsman die namens het slachtoffer het spreekrecht mag uitoefenen.

Het College is evenwel van oordeel dat het wetsvoorstel tevens een zelfstandig spreekrecht zou behoren te bevatten voor een speciale categorie. En dat zijn de ouders van minderjarige slachtoffers van zware gewelds- of zedendelicten. Deze ouders zijn net zo goed slachtoffer, al hebben zij het misdrijf niet aan den lijve ondervonden. Ook de rechten van de ouders zijn ernstig geschonden en hen en hun gezin is pijn en leed berokkend. Voor ouders zal hetgeen hun kind is aangedaan en wat zijzelf daarvan ondervinden zodanig door elkaar heenlopen dat menselijkerwijs niet van hen kan worden verwacht dat zij alleen voor het kind spreken.

In de praktijk zal de rechter waarschijnlijk wel genegen zijn de ouders wat ruimte te gunnen om te vertellen over wat het misdrijf ook bij henzelf en hun gezin heeft aangericht. Maar de raadsman van de verdachte zou daar vanuit het oogpunt van het belang van zijn cliënt bezwaar tegen kunnen maken. En omdat een zelfstandig

spreekrecht voor de ouders ontbreekt, zou de rechter zich genoodzaakt kunnen zien het betoog van de ouders af te breken.

Het College meent daarom dat het gerechtvaardigd zou zijn indien ouders van minderjarige slachtoffers van zware geweld- en zedendelicten tevens kunnen spreken over de gevolgen die het misdrijf bij henzelf en hun gezin teweeg hebben gebracht. Het College adviseert derhalve om het wetsvoorstel aan te vullen met een voorziening waardoor deze ouders als zelfstandig slachtoffer worden aangemerkt en uit dien hoofde tevens kunnen verklaren over hetgeen het misdrijf, gepleegd tegen hun kind, bij hen teweeg heeft gebracht.

Minderjarigen

In het wetsvoorstel wordt onderscheid gemaakt tussen minderjarigen van twaalf jaar of ouder en minderjarigen jonger dan twaalf jaar. Dit onderscheid is overgenomen uit het huidige artikel 51e, lid 3, Sv. In dit artikel is bepaald, kort samengevat, dat ook de minderjarige van twaalf jaar of ouder spreekrecht heeft en dat minderjarige jonger dan twaalf jaar slechts kan spreken indien hij in staat moet worden geacht tot een redelijke waardering van zijn belangen. In de huidige situatie, waarin een wettelijke vertegenwoordiging om te spreken namens de minderjarige niet tot de mogelijkheden behoort, is dit onderscheid nodig om toch zoveel mogelijk slachtoffers het spreekrecht te gunnen.

Nu de wet, voor wat betreft de uitoefening van het spreekrecht, wordt uitgebreid met een nieuwe kring van spreekgerechtigden voor personen die vanwege hun jeugdige leeftijd of feitelijke toestand niet in staat zijn om zelf van hun spreekrecht gebruik te maken, het afgeleid spreekrecht, is er voor het aanhouden van verschillende groepen minderjarigen geen reden meer. Waarom zouden minderjarigen, niet alleen jonger dan twaalf jaar, maar ook twaalf jaar en ouder, niet ook voor een (wettelijk) vertegenwoordiger mogen kiezen, ook al hebben ze een eigen spreekrecht? Het College meent dat het de duidelijkheid bevordert indien voor minderjarigen van 0 tot 18 jaar één regime wordt aangehouden. Het spreekrecht kan worden toegekend aan de minderjarige die in staat kan worden geacht tot een redelijke waardering van zijn belangen ter zake, ongeacht of deze ouder of jonger is dan twaalf jaar. In de overige gevallen kan de wettelijk vertegenwoordiger, in de meeste gevallen een van de ouders, het spreekrecht uitoefenen, voor zover deze vertegenwoordiging niet in strijd is met de belangen van de minderjarige. En bovendien kunnen de minderjarige en de wettelijk vertegenwoordiger ervoor kiezen de rechter te vragen of het hun toegekende spreekrecht mag worden uitgeoefend door hun raadsman of bijzonder gevolmachtigde.

Een punt van aandacht is dat in het wetsvoorstel is voorzien in een mogelijkheid dat een minderjarige onder de twaalf jaar wordt vertegenwoordigd door de wettelijke

vertegenwoordigers voor zover deze vertegenwoordiging niet in strijd is met het belang van de minderjarige. In de memorie van toelichting wordt deze beperking in verband gebracht met bijvoorbeeld een geval van incest of van mishandeling, waarbij de ouder zelf belang heeft bij het mitigeren van de gevolgen van het strafbaar feit of aannemelijk is dat hij anderszins niet in het belang van de minderjarige zal spreken. Te denken valt, nog steeds volgens de memorie van toelichting, aan ouders in een gezin, waarvan zowel de verdachte als het slachtoffer deel uitmaken, en die soms niet ten volle de belangen van het slachtoffer zullen willen of kunnen behartigen. Het College vraagt zich af waarom deze beperking slechts geldt voor de vertegenwoordiging van minderjarigen onder de twaalf jaar. Deze situatie zoals die in de memorie van toelichting wordt geschetst kan zich voordoen bij ieder minderjarig slachtoffer dat door zijn wettelijke vertegenwoordiger wordt vertegenwoordigd. Sterker, denkbaar is ook dat vergelijkbare gevallen zich kunnen voordoen bij volwassenen en waarbij dan weliswaar geen sprake is van een wettelijk vertegenwoordiger, maar bijvoorbeeld van een bijzonder gevolmachtigde, die onder druk van de familie het slachtoffer niet vertegenwoordigd zoals dat van hem in die omstandigheden kan worden verwacht. Het College adviseert daarom een algemene bevoegdheid voor de rechter aan het wetsvoorstel toe te voegen, inhoudende dat de rechter, indien het belang van het slachtoffer daartoe noopt, een spreekgerechtigde kan weigeren het spreekrecht uit te oefenen.

Praktische gevolgen voor de praktijk

Het openbaar ministerie heeft de wettelijk opgedragen taak om het slachtoffer te ondersteunen in het uitoefenen van zijn rechten. Deze verantwoordelijkheid start vanaf het moment van het registreren van de zaak bij het openbaar ministerie en loopt door tot en met de tenuitvoerlegging van de opgelegde straf. Zodra een verdachte in de zaak bekend is geworden en de zaak op het parket is ingeschreven wordt het slachtoffer geïnformeerd en (indien van toepassing) onder andere gevraagd of het slachtoffer gebruik wenst te maken van het spreekrecht. Om slachtoffers van misdrijven beter te kunnen ondersteunen, hebben de politie, Slachtofferhulp Nederland en het openbaar ministerie besloten om samen te werken. Daartoe is het Slachtofferloket opgericht, dat het slachtoffer informeert, adviseert en begeleidt tijdens het hele strafproces.

Ingevolge het huidige beleid, dat is neergelegd in de Aanwijzing Slachtofferzorg (2010A029) informeert het openbaar ministerie slachtoffers en nabestaanden die ter terechtzitting een verklaring af zullen leggen over het spreekrecht. Ook in hoger beroep heeft het slachtoffer recht om ter zitting een mondelinge verklaring af te leggen en zal moeten worden geïnformeerd.

Het College stelt voorop zich zeer te kunnen vinden in de voorgestelde uitbreiding van

het aantal nabestaanden dat het spreekrecht kan uitoefenen. Het College meent dat het aantal van maximaal vier nabestaanden meer overeenkomt met de behoefte in de praktijk, waarin thans een enkele nabestaande namens alle andere nabestaanden het woord mag voeren.

Terecht wordt echter in de memorie van toelichting gesteld dat de toename van de werklust in kaart moet worden gebracht. Daarbij wordt ingeschat dat de gevolgen van dit wetsvoorstel relatief beperkt zullen blijven. In de financiële paragraaf wordt de conclusie getrokken dat de meerkosten van dit wetsvoorstel gering zullen zijn en kunnen worden gedekt uit het beschikbare budget.

Het College meent dat de memorie van toelichting dan vooral doelt op de meerkosten die gepaard gaan met het spreken op de terechtzitting. Maar de uitbreiding van het werk voor het openbaar ministerie gaat vooral zitten in de periode vóór de terechtzitting, bij het informeren en begeleiden van slachtoffers en nabestaanden. In dit verband heeft het College twijfels omtrent de wijze waarop het wetsvoorstel het spreekrecht van nabestaanden inricht. Het huidige artikel 51e, lid 2 Sv kent een systeem van vervanging. De echtgenoot, partner of levensgezel is spreekgerechtigd, met uitsluiting van anderen. Pas op het moment dat duidelijk wordt dat deze spreekgerechtigde het woord niet zal voeren, komen nabestaanden in de eerste graad in aanmerking: dat zijn de ouders of de kinderen. Zijn ook zij afwezig of niet bij machte het woord te voeren, dan kan een nabestaande in de tweede graad in aanmerking komen om het spreekrecht uit te oefenen. Dit zijn de grootouders, kleinkinderen of broer of zuster. In dit systeem is een representant van de volgende categorie pas spreekgerechtigd indien in de eerdere categorie niemand aanwezig is die het spreekrecht wil of kan uitoefenen. In de praktijk is dit voor het openbaar ministerie goed werkbaar en levert geen onoverkomelijke problemen op waar het gaat om het informeren en begeleiden van spreekgerechtigden.

In het nieuwe artikel 51e, lid 4 wordt uitgegaan van een ander systeem. Het systeem van vervanging wordt verlaten. Ervoor in de plaats komt een systeem waarbij alle genoemde personen ieder op gelijke voet spreekgerechtigd zijn. Spreekgerechtigd zijn de echtgenoot of gelijkwaardig en de nabestaanden in rechte lijn en in de zijlijn tot in de vierde graad. Om te voorkomen dat de zitting teveel wordt belast wordt tevens voorgeschreven dat indien naast de echtgenoot meer dan drie nabestaanden het woord willen voeren, de voorzitter beslist over wie het woord zal voeren.

Het College meent dat een probleem kan ontstaan door de systematiek van de voorgestelde regeling. Gelijk aan de echtgenoot of levensgezel zijn de nabestaanden genoemd in onderdeel b spreekgerechtigd: de bloedverwanten in de rechte lijn en die in de zijlijn tot in de vierde graad zijn ingesloten. Dit strekt zich uit tot oudoom of oudtante, neven en nichten en achterneven en nichten. Dit kan gaan om tientallen personen, zo niet meer, die zich overal op de wereld kunnen bevinden. Indien de overheid de burger een recht verleent, in dit geval het spreekrecht, dan zal de overheid

er in beginsel ook voor moeten zorgen dat de burger dit recht kan verwezenlijken. Op het openbaar ministerie rust de taak om spreekgerechtigden te informeren over de uitoefening van het spreekrecht. Hoe kan het openbaar ministerie weten wie naast de echtgenoot of geregistreerde partner en de directe omgeving van het slachtoffer nog meer in aanmerking komt voor het spreekrecht? Weliswaar wordt voorgeschreven dat de voorzitter bepaalt wie het woord kan voeren in het geval er méér dan drie personen van het spreekrecht gebruik willen maken. Maar alvorens dit stadium is bereikt, dienen de eventuele spreekgerechtigden getraceerd en geïnformeerd te worden. Voordat de voorzitter de knoop heeft doorgehakt is immers ieder van de nabestaanden tot in de vierde graad op gelijke voet nabestaande in de zin van deze wet en komt in aanmerking voor de uitoefening van het spreekrecht. En kan er in principe aanspraak op maken om tot de zitting te worden geïnformeerd en begeleidt door het openbaar ministerie.

Het College meent dat niet van het openbaar ministerie kan worden gevergd om iedere voor het spreekrecht in aanmerking komende nabestaande te traceren en te informeren en veronderstelt dat dit ook niet de bedoeling kan zijn. De kring van potentiële spreekgerechtigden is daarvoor veel te groot. Het College is van oordeel dat de hulpverlening van het openbaar ministerie aan slachtoffers en nabestaanden zich noodzakelijkerwijs dient te beperken tot diegenen, die daadwerkelijk het spreekrecht uit zullen gaan oefenen. Mogelijk is een dergelijke beperking aan te brengen in de Aanwijzing Slachtofferzorg van het College van procureurs-generaal. Anderzijds is het lastig om zonder nadere wettelijke grondslag een beperking van de informatieplicht die voortvloeit uit beginselen van behoorlijk bestuur in een Aanwijzing op te nemen.

Om die reden adviseert het College in het wetsvoorstel een voorziening te treffen waardoor al in een eerder stadium vaststaat wie van de nabestaanden het spreekrecht uit zal oefenen. Op dit moment richt de hulpverlening aan slachtoffers zich op de directe omgeving van het slachtoffer zoals de ouders, kinderen of eventueel broers of zusters. Dit is de naaste familie van het slachtoffer, zoals deze is genoemd in het huidige artikel 51e, vierde lid. Een oplossing zou kunnen zijn dat een nabestaande uit deze kring (partner of 1e of 2e graad bloedverwanten) bij de verwanten tot in de vierde graad inventariseert wie het spreekrecht wenst uit te oefenen, een lijst samenstelt van maximaal drie personen (naast de partner van het slachtoffer) en vervolgens het openbaar ministerie informeert wie voornemens is het spreekrecht uit te oefenen. Op deze wijze kan in een vroeg stadium worden vastgesteld welke personen het spreekrecht uit zullen oefenen en kan het openbaar ministerie (lees: het Slachtofferloket) deze personen op tijd informeren over het verloop van de strafzaak en zorgen voor de benodigde begeleiding.

Deze voorziening zal in de meeste gevallen voldoen. Dan blijft er over een kleine categorie waarbij ofwel een probleem is ontstaan, ofwel het onrechtvaardig is dat een

persoon geen spreekrecht heeft. Zo komt het een enkele keer voor dat er onenigheid in de familie is ontstaan en dat daardoor iemand onterecht het spreekrecht kan worden onthouden. Een bekend voorbeeld van het tweede geval is de oude vriend die jaren met het slachtoffer heeft opgetrokken, maar omdat hij niet tot een familierelatie staat tot het slachtoffer geen spreekrecht heeft. Voor deze categorie zou het College een vorm van een hardheidsclausule willen formuleren. Die kan er uit bestaan dat de voorzitter de bevoegdheid heeft op verzoek van de officier van justitie een derde, anders dan in het wetsvoorstel genoemd, spreekrecht kan verlenen. In de Aanwijzing Slachtofferzorg kan het College criteria formuleren op basis waarvan de officier van justitie voor deze uitzonderingsgevallen de voorzitter verzoekt betrokkene spreekrecht te verlenen.

Op deze wijze wordt én de beoogde uitbreiding van het aantal nabestaanden dat het spreekrecht uit kan oefenen gerealiseerd én blijft het werkbaar voor het openbaar ministerie.

Processuele opmerkingen

Kort samengevat komt het voorgestelde systeem er op neer dat degene die het woord wil voeren zich schriftelijk aanmeldt bij de officier van justitie. De officier van justitie roept de persoon op en vervolgens wordt deze persoon gehoord. Degenen die zich kunnen aanmelden zijn degenen die worden genoemd in artikel 260, tweede lid. Deze bepaling geeft aan de officier van justitie de verplichting om aan een verzoek tot oproeping gehoor te geven.

Desalniettemin meent het College dat het voor de hand ligt dat de officier van justitie een oproeping mag weigeren in het geval hij van oordeel is dat de verzoeker niet voldoet aan de wettelijke criteria die er voor de hoedanigheid van "slachtoffer" en "nabestaande" bestaan. Dit is nergens geregeld en bijgevolg is ook nergens geregeld op welke manier een verzoeker kan opkomen tegen een niet ingewilligd verzoek tot oproeping. Het College acht het wenselijk dat dit wel wordt geregeld, bijvoorbeeld op een wijze die vergelijkbaar is met de regeling van artikel 51b, vierde lid.

Eveneens ontbreekt een procedurele regeling voor de toepassing van artikel 51e, zesde lid. Als het openbaar ministerie of de advocaat van het slachtoffer van oordeel is dat de uitoefening van het spreekrecht voor de minderjarige door de wettelijk vertegenwoordiger in strijd is met het belang van de minderjarige, welke procedure moet dan worden gevolgd? Wanneer de rechter, ambtshalve of daartoe uitgelokt door officier van justitie of de advocaat, ook deze strijd waarneemt, wie komt dan in plaats van de wettelijk vertegenwoordiger voor de uitoefening van het spreekrecht in aanmerking? Heeft vervolgens de wettelijk vertegenwoordiger nog een rechtsmiddel?

Degenen die zich niet op voorhand kunnen aanmelden zijn de woordvoerders bedoeld

in het achtste lid van artikel 51e: de advocaat en de bijzonder gevolmachtigde. Zij moeten namelijk eerst worden erkend door de voorzitter. Het wetsvoorstel gaat ervan uit dat de erkenning door de voorzitter op de terechtzitting gebeurt. Om redenen van proceseconomie is er evenwel heel veel voor te zeggen om deze voorzittersbevoegdheid toe te voegen aan artikel 258, vijfde lid, zodat de voorzitter van de rechtbank tegelijk met onder andere het bepalen van de dag der terechtzitting en het geven van bevelen omtrent het verschijnen van verdachte en getuigen, tevens de vertegenwoordiging van slachtoffer en nabestaande erkent. Hetzelfde geldt voor de bevoegdheid van de voorzitter te beslissen wie van de nabestaanden het woord mogen voeren als zich meer dan 3 nabestaanden (bedoeld in het vierde lid onder b) hebben gemeld. Dezelfde bevoegdheid komt in de huidige wet toe aan de rechtbank als college, en wel in 302, tweede lid Sv. Daarmee is die beslissing thans dus een zittingsbeslissing. Ingevolge het voorgestelde vierde lid van artikel 51e wordt deze bevoegdheid een voorzittersbeslissing. Deze verandering kan op instemming door het College rekenen, maar nog beter is het om ook hier artikel 258, vijfde lid Sv, in stelling te brengen, zodat alle beslissingen op dit punt vóór de zitting genomen kunnen zijn.

Overigens is het College van oordeel dat de introductie van een nieuw strafvorderlijk begrip in het achtste lid van artikel 51e, namelijk "woordvoerders", verwarring scheidt. Het Wetboek van Strafvordering kent thans geen woordvoerder. En hoewel het duidelijk is wie er in het kader van dit wetsvoorstel mee wordt bedoeld, verdient het geen aanbeveling om "de woordvoerder" in het Wetboek van Strafvordering nu te introduceren. De woordvoerder is namelijk in alle gevallen een aanwijsbare, in het Wetboek van Strafvordering bekende vertegenwoordigende figuur. Soms is het de wettelijk vertegenwoordiger, soms de nabestaande die optreedt als vertegenwoordiger voor het slachtoffer en soms is het een advocaat of bijzonder gevolmachtigde. Het voorstel om een aantal vertegenwoordigers "woordvoerder" te noemen roept vragen op. In het Wetboek van Strafvordering zijn verschillende vormen van vertegenwoordiging te vinden, zijn dit nu plotseling ook woordvoerders?

Voorts is het de vraag waarom de voorzitter de advocaat of de bijzonder gevolmachtigde toestemming moet geven desgevraagd namens slachtoffer of nabestaande het spreekrecht uit te oefenen. Het College meent dat de beslissing om een derde te vragen het spreekrecht uit te oefenen in de eerste plaats aan de spreekgerechtigde toekomt.

Overigens is de bestaande vertegenwoordigingsbepaling in artikel 51c, tweede lid Sv in de praktijk buitengewoon helder en werkbaar. Het College meent dat een vergelijkbare constructie zou kunnen worden toegepast voor het spreekrecht.

Conclusie

Het College is van oordeel dat de voorgestelde uitbreiding moet worden toegejuicht. Hoewel ruimhartig gaat de voorgestelde regeling voor één categorie slachtoffers zelfs niet ver genoeg: het College meent dat ook de ouders van een minderjarig slachtoffer over een zelfstandig spreekrecht behoren te beschikken.

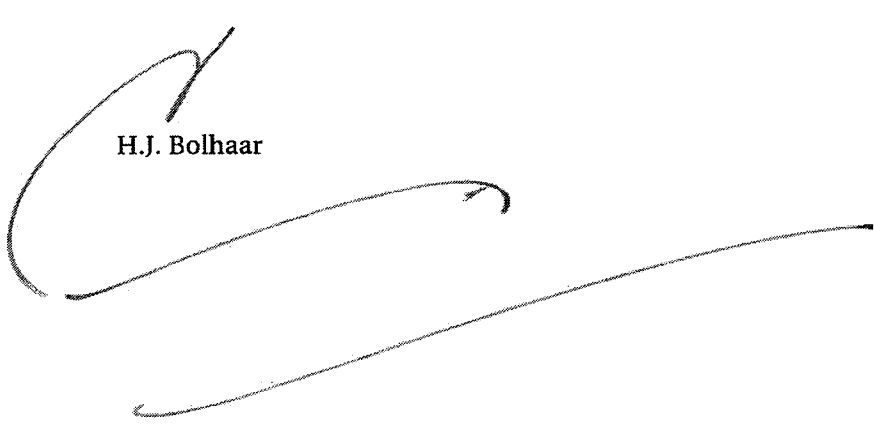
Anderzijds meent het College dat de uitwerking van het voorstel te wensen overlaat. Niet voldoende is voorzien wat de gevolgen kunnen zijn voor de werklust van het openbaar ministerie indien een potentieel zo grote groep nabestaanden op gelijke voet in aanmerking kan komen voor het spreekrecht.

Ten slotte zijn er aanmerkelijke processuele verbeteringen mogelijk.

Het College heeft getracht het voorgaande in een alternatieve formulering van artikel 51e vorm te geven. Dit is slechts een vingeroefening, zonder de pretentie dat deze formulering volledig, foutloos of de enige juiste is. Wel geeft deze alternatieve formulering goed weer wat de bedoeling van het College is. Deze alternatieve formulering voegt het College, naast een artikelsgewijs commentaar, als bijlage bij dit advies.

Hoogachtend

Het College van procureurs-generaal

H.J. Bolhaar

BIJLAGE I

Artikelsgewijs

Artikel 51e, lid 1

In het eerste lid wordt bepaald dat het spreekrecht kan worden uitgeoefend indien het tenlastegelegde feit een misdrijf betreft waarop 8 jaar of meer gevangenisstraf is gesteld, dan wel een met name genoemd misdrijf.

Het eerste lid van artikel 51e bevat een aantal overbodige bepalingen. Als het gaat om het spreekrecht van het slachtoffer, dan is de vermelding van de artikelen 273f, eerste lid en artikel 301, derde lid niet nodig omdat deze misdrijven worden bedreigd met een straf van 8 jaar of meer.

In het geval van het spreekrecht van de nabestaande is de vermelding van de artikelen 240b, 247, 248a, 248b, 249, 250, 273f, eerste lid, 285, 285b, 300, tweede lid, 301, tweede en derde lid, 306, 308 en 318 van het Wetboek van Strafrecht overbodig. In deze gevallen is geen dodelijk slachtoffer aanwezig en kan er ook geen sprake zijn van een nabestaande.

Het College meent dat dit kan worden opgelost door de woorden “voor zover toepasselijk” in te voegen na het woord “uitgeoefend”.

Artikel 51e, lid 2

In zowel het tweede als het derde lid van artikel 52e komt het woord “tijdig” voor. In het tweede lid gaat het om een tijdige oproeping door de officier van justitie van het slachtoffer, in het derde lid gaat het om een tijdige kennisgeving door de nabestaande aan de officier van justitie. Dit zijn normen die worden voorgeschreven ten behoeve van de processuele bevoegdheid van de officier van justitie van artikel 260 Sv om slachtoffers en nabestaanden schriftelijk op te roepen. Verdedigbaar is dat ook de normen die zorg moeten dragen voor een correcte wijze van uitoefening van deze bevoegdheid in artikel 260 Sv worden opgenomen.

In ieder geval meent het College dat de normen congruent moeten zijn: zowel het slachtoffer als de nabestaande moet de officier van justitie tijdig informeren omtrent zijn wens om het woord te voeren en in elk van beide gevallen moet de officier van justitie tijdig oproepen.

Artikel 51e, lid 3

Het spreekrecht voor de nabestaande wordt neergelegd in het derde lid. Daarbij wordt abusievelijk verwezen naar het eerste lid, waar het tweede lid zal zijn bedoeld. Gecorrigeerd luidt de bepaling: “het spreekrecht bedoeld in het tweede lid kan ook worden uitgeoefend door een nabestaande die te kennen heeft gegeven op de terechtzitting te willen verklaren over de gevolgen die het overlijden van het slachtoffer teweeg hebben gebracht.”

De verwijzing naar het tweede lid is dubbel op: in zowel het tweede lid als in het derde lid wordt een spreekrecht geformuleerd. Het College meent dat kan worden volstaan met de zin "het spreekrecht bedoeld in het tweede lid kan ook worden uitgeoefend door een nabestaande". Een andere mogelijkheid is het spreekrecht van de nabestaande zelfstandig te formuleren, waarbij er de voorkeur aan wordt gegeven om dit in dezelfde bewoordingen te doen als het spreekrecht van het slachtoffer.

Artikel 51e, lid 4

In de slotzin van het vierde lid van artikel 51e wordt bepaald dat in het geval meer dan 3 nabestaanden bedoeld onder b hebben meegedeeld dat zij van hun spreekrecht gebruik willen maken, en zij het onderling niet eens kunnen worden over wie van hen het woord zal voeren, beslist de voorzitter. Deze formulering houdt niet in, zoals wel de bedoeling is, dat maximaal 3 nabestaanden op de zitting kunnen spreken. Het wetsvoorstel dient of te worden aangevuld met een bepaling waarin wordt neergelegd dat maximaal 3 nabestaanden als bedoeld in onderdeel b het woord kunnen voeren of de laatste volzin dient in die zin te worden aangevuld.

Voor de beslissing over wie van de nabestaande het woord zal voeren is thans artikel 302, lid 2 Sv van toepassing. In het wetsvoorstel wordt echter abusievelijk nagelaten artikel 302, tweede lid te schrappen.

Terzijde merkt het College op dat het de vraag is hoe het eerste lid van artikel 302 zich verhoudt tot het eerste lid van artikel 303, waarin ongeveer hetzelfde wordt voorgeschreven. Wellicht is de komst van het onderhavige wetsvoorstel een goede gelegenheid om deze twee bepalingen goed op elkaar af te stemmen.

Artikel 51e, lid 5

De bepaling betreft de positie van minderjarige spreekgerechtigden van twaalf jaar en ouder en minderjarigen jonger dan twaalf jaar. In het algemeen deel van dit advies heeft het College aangegeven, nu in een algemene regeling voor vertegenwoordiging wordt voorzien, dat er weinig behoefte meer zal bestaan aan het leeftijdsonderscheid.

Artikel 51e, lid 6

De voorgestelde bepaling luidt als volgt: "Indien het slachtoffer van een strafbaar feit of een nabestaande zelf niet in staat is om gebruik te maken van zijn spreekrecht, omdat hij daartoe niet bij machte is, kan dit voor het slachtoffer of de nabestaande beneden de twaalf jaar worden uitgeoefend door zijn wettelijke vertegenwoordiger voor zover deze vertegenwoordiging niet in strijd is met het belang van de minderjarige".

Als eerste merkt het College op dat de tekst van de bepaling aldus is opgebouwd dat het in eerste instantie lijkt alsof er een algemene bepaling wordt geformuleerd die betrekking heeft op alle slachtoffers en nabestaanden die niet zelf bij machte zijn hun

spreekrecht uit te oefenen. Pas aan het slot van de bepaling blijkt dat zij uitsluitend betrekking heeft op minderjarigen met een leeftijd beneden de twaalf jaar. In de tweede plaats gaat het om slachtoffers of nabestaanden die niet in staat zijn hun spreekrecht uit te oefenen omdat zij daartoe niet bij machte zijn. Dit lijkt te impliceren dat er ook nog een regeling is voor het 'niet in staat zijn' dat wordt veroorzaakt door iets anders dan het 'niet bij machte zijn'. Zo'n regeling is er echter niet. De zinsnede kan daarom beter worden ingekort tot: "Indien het slachtoffer van een strafbaar feit of een nabestaande zelf niet bij machte is om gebruik te maken van zijn spreekrecht, kan dit (...)."

Artikel 51e, lid 7

In het zevende lid van artikel 51e wordt een voorziening getroffen voor het slachtoffer dat feitelijk niet bij machte is het spreekrecht uit te oefenen. Kennelijk is er bewust voor gekozen deze vertegenwoordigingsbevoegdheid niet te laten toekomen aan de nabestaande die feitelijk niet bij machte is het spreekrecht uit te oefenen. De reden daarvoor zou kunnen zijn dat er binnen de groep van nabestaanden altijd wel iemand gevonden kan worden die wél feitelijk bij machte is het spreekrecht uit te oefenen. Het verdient aanbeveling, zo dit een juiste veronderstelling is, dit in de memorie van toelichting nader toe te lichten.

De omstandigheid dat het zevende lid aldus uitsluitend betrekking heeft op het spreekrecht van het slachtoffer brengt met zich mee dat de reikwijdte van dit spreekrecht (welke immers al is bepaald in het tweede lid) niet nog eens in deze bepaling herhaald hoeft te worden. Mocht er een goede reden zijn aan te voeren waarom deze reikwijdte wordt herhaald, dan verdient het de voorkeur om dit in identieke bewoordingen te doen. Nu zegt het tweede lid: "een verklaring over de gevolgen die het strafbare feit teweeg heeft gebracht", en het zevende lid: "het spreekrecht over de gevolgen van het strafbaar feit door welke deze (lees: het slachtoffer) is getroffen".

Het laatste deel van de bepaling luidt: "(...) worden uitgeoefend door de personen genoemd in het vierde lid". In dit zinsdeel wordt gemist dat het de bedoeling is dat één van de personen genoemd in het vierde lid de vertegenwoordiging op zich kan nemen.

Artikel 51e, lid 8

Het achtste lid van artikel 51e heeft betrekking op de vertegenwoordiging door een advocaat of een bijzondere gevolmachtigde. De bepaling begint met de woorden: "Het slachtoffer of de woordvoerders bedoeld in het derde, vijfde of zesde lid (...)". Het College merkt op dat er in het derde lid geen sprake is van "het slachtoffer" en ook niet van "woordvoerders". In het derde lid is slechts sprake van "de nabestaande". In

het vijfde lid is, behalve van “slachtoffers”, ook sprake van “nabestaanden”, maar niet van “woordvoerders”. In het zesde lid is geen sprake van “woordvoerders” (meervoud), doch slechts van één woordvoerder, namelijk de “wettelijk vertegenwoordiger”. Die wettelijk vertegenwoordiger vertegenwoordigt hetzij het minderjarige slachtoffer, hetzij de minderjarige nabestaande. Het zevende lid wordt niet genoemd, terwijl daarin de vertegenwoordiging door een nabestaande wordt geregeld.

De vraag die kan worden gesteld is of het recht om een ander voor je te laten spreken uitsluitend toekomt aan “het slachtoffer of diens vertegenwoordigers” of ook aan de “nabestaande en diens vertegenwoordigers”. Het College gaat ervan uit dat het niet de bedoeling is om de nabestaanden van dit recht uit te sluiten. In de memorie van toelichting wordt immers op pagina 6 gezegd: “Denkbaar is ook dat een raadsman optreedt namens meer (...) nabestaanden.”.

Voorts wordt in het achtste lid het woord “raadsman” gebruikt. In het Wetboek van Strafvordering is het woord ‘raadsman’ in beginsel voorbehouden aan de advocaat die de verdachte bijstaat. Advocaten die anderen (getuigen, slachtoffers, enz) bijstaan worden aangeduid met ‘advocaat’. Het verdient daarom aanbeveling om het woord ‘raadsman’ in deze bepaling te vervangen door het woord ‘advocaat’. Dat woord wordt al gebruikt in de algemene vertegenwoordigingsbepaling, te weten artikel 51c, tweede lid, Sv. In laatstgenoemd artikellid is daarnaast, voor de gemachtigde, sprake van een bijzondere schriftelijke machtiging. Uit bewijsoverwegingen verdient het aanbeveling dit vormvoorschrift ook te introduceren voor de vertegenwoordiging ter zake van het spreekrecht.

De artikelen 303, 319 en 320

In al deze bepalingen wordt een zinsnede ingevoegd waarin wordt gesproken over “diens woordvoerder”. In het algemene deel van dit advies wordt uitgelegd waarom dit geen gelukkige keuze is. Het College adviseert daarom om “diens woordvoerder” te schrappen en te vervangen door “diens vertegenwoordiger”.

BIJLAGE II

Artikel 51e

1. Onder spreekrecht wordt verstaan het recht van het slachtoffer of nabestaande om op de terechtzitting een verklaring af te leggen over de gevolgen die de strafbare feiten genoemd in het tweede lid bij hem teweeg hebben gebracht.
2. Het spreekrecht kan worden uitgeoefend, voor zover toepasselijk, indien het tenlastegelegde feit een misdrijf betreft waarop naar de wettelijke omschrijving een gevangenisstraf van acht jaar of meer is gesteld, dan wel een van de misdrijven genoemd in de artikelen 240b, 247, 248a, 248b, 249, 250, 285, 285b, 300 tweede en derde lid, 306 tot en met 308 en 318 van het Wetboek van Strafrecht en artikel 6 van de Wegenverkeerswet 1994.
3. Spreekgerechtigd zijn het slachtoffer, de nabestaande echtgenoot of registreerde partner dan wel een andere nabestaande levensgezel, en de wettelijk vertegenwoordiger van minderjarige slachtoffers. Spreekgerechtigd is tevens het minderjarige slachtoffer dat in staat kan worden geacht tot een redelijke waardering van zijn belangen terzake.
Van het voornemen het spreekrecht uit te oefenen geeft de spreekgerechtigde voor de aanvang van de terechtzitting schriftelijk kennis aan de officier van justitie opdat deze hem tijdig kan oproepen.
4. Tot de nabestaanden die in aanmerking komen voor het spreekrecht behoren tevens de bloedverwanten in de rechte lijn en die in de zijlijn tot de vierde graad ingesloten.
5. De bloedverwanten van het slachtoffer in rechte lijn in de eerste graad en bij afwezigheid dan wel niet in staat of bereid zijn van deze, de bloedverwanten in de zijlijn in de tweede graad kiezen uit hun midden een vertegenwoordiger. Een nabestaande als bedoeld in het vierde lid kan zich bij deze vertegenwoordiger aanmelden en te kennen geven dat hij het spreekrecht uit wil oefenen.
6. De vertegenwoordiger van de bloedverwanten als bedoeld in het vijfde lid stelt een lijst op van maximaal drie nabestaanden die voornemens zijn het spreekrecht uit te oefenen. Deze nabestaanden zijn alsdan spreekgerechtigd. De vertegenwoordiger stelt de officier van justitie voor de aanvang van de terechtzitting schriftelijk in kennis welke drie spreekgerechtigden voornemens zijn het spreekrecht uit te oefenen opdat deze hen tijdig kan oproepen.

7. Voor de spreekgerechtigde als bedoeld in het derde lid, die noch feitelijk bij machte is het spreekrecht uit te oefenen, noch in staat is daartoe een gemachtigde een schriftelijke volmacht te geven, kan het spreekrecht worden uitgeoefend door een bloedverwant in de rechte lijn en die in de zijlijn tot de vierde graad ingesloten.

8. De spreekgerechtigden, bedoeld in het derde en zesde lid en degene die op grond van het zevende lid namens de spreekgerechtigde het spreekrecht uit kan oefenen, kunnen zich op de terechtzitting doen vertegenwoordigen door een advocaat, indien deze verklaart daartoe uitdrukkelijk gevolmachtigd te zijn, of door een gemachtigde die daartoe een bijzondere en schriftelijke volmacht heeft.

9. De voorzitter kan, indien het belang van het slachtoffer daartoe noopt, een spreekgerechtigde weigeren het spreekrecht uit te oefenen.

10. De voorzitter kan, op verzoek van de officier van justitie, een derde anders dan bedoeld in de leden drie, zes en acht, toestemming verlenen het spreekrecht uit te oefenen.